

UTKAST

Produktstrategi for Åpen forskning 2024-2028

Behandlet i 2024 Porteføljestyret for Forskning og kunnskapsressurser. 5. juni

Denne produktstrategien følges opp gjennom fastsetting av årlige mål og tertialvis rapportering av måloppnåelse for produktet. Behov for revisjon av strategien vurderes årlig i forbindelse med fastsetting av årlige mål for produktet.

Produktet og tjenestene inngår i porteføljen til Divisjon for forsknings- og kunnskapsressurser og er en del av Sikt sitt samfunnsoppdrag konkretisert i tildelingsbrevet og økonomiinstruksene gitt av KD. Strategi for utvikling av porteføljen som helhet beskrives i en egen porteføljestrategi.

Porteføljestrategien angir et sett med felles føringer og hovedprioriteringer for videreutviklingen av produktene og tjenestene i porteføljen, som følger av analysen av rammebetingelsene og utviklingstrekk i behovene hos kundene og Sikt.

- Sikt ønsker innspill fra Porteføljestyret arbeidet som gjøres med statistikk og analyse rundt åpen forskning. Gjør vi nok? Kommuniserer vi det godt nok ut? Er arbeidet vårt rundt koordinering av arbeidet med åpen tilgang kjent?
- Har PS innspill til arbeidet vi gjør rundt forhandlingene og administrasjonen av avtalene våre?

Oppsummering

<p>Del 1:</p> <p>Dagens analyse</p>	<p>1. Hva består dagens produkt av?</p> <p>Sikt skal bidra til koordinering av arbeidet mot målet om åpen tilgang til forskningsresultater. Arbeidet med å være pådriver for åpen tilgang foregår ved å <u>informere</u> om åpen tilgang (og nå etter hvert åpen forskning) på nettstedet <u>openscience.no</u>, ved å <u>måle og rapportere</u> om veksten av åpen tilgang i Tilstandsrapport for høyere utdanning og forskning og Indikatorrapporten, samt å delta i arbeid rundt strategier og policyer for åpen tilgang.</p> <p>Sikt forhandler og administrerer avtaler med forlag på vegne av norske UH-, institutt-, og helseinstitusjoner. Avtalene gir rett til å lese vitenskapelige tidsskrifter, og gir også mulighet for korresponderende forfatter ved institusjoner som deltar i avtalene å publisere artikler i de samme tidsskriftene uten å bli avkrevd en publiseringsavgift. Dette gjelder såkalte publiser og les-avtaler. Sikt forhandler også avtaler med forlag som har åpen publisering som forretningsmodell, og Sikt tilbyr også administrasjon av medlemskapsmodeller for infrastrukturer for åpen publisering.</p> <p>Verdien på avtalene Sikt forhandler er ca 310 MNOK per år, og avtalene forhandles for det meste i utenlandsk valuta.</p> <p>I tillegg til å forhandle avtalene utfører de ansatte i Sikt en betydelig administrasjon av avtalene og er bindeledd i kommunikasjonen mellom forlag og</p>
---	--

institusjon). I de senere årene har det vært komplekse forhandlinger rundt institusjonenes rett til tekst- og datautvinning, og en pågående diskusjon er nå retten til bruk av kunstig intelligens (KI) på tidsskriftenes innhold.

2. Hvem er produktet for og hvilken verdi skaper det for dem?

Brukere er forskningsutførende institusjoner (UH-, institutt- og helsesektoren) -der bibliotekene er primærbrukere og forskere sekundærbrukere
Noen forvaltningsorgan (dep, direktorater) og noen få kommuner deltar også i avtalene.

Kunnskapsdepartementet, HK-dir og Forskningsrådet er mottakere av rapporter og analyser.

Informasjonsnettstedet openscience.no er til for alle, men retter seg først og fremst mot forskere, forskningsadministratorer og bibliotekarer

En forutsetning for et velfungerende forskningssystem er tilgang til forskningslitteraturen. Denne har tradisjonelt vært låst inne bak kostbare kommersielle betalingsmurer, noe som i tillegg til manglende tilgang har medført betydelige økonomiske utgifter. Åpen tilgang til offentlig finansiert forskning er et forskningspolitisk prinsipp med sterk forankring både i Norge og internasjonalt, og sier at kunnskap i form av vitenskapelige artikler, bøker og andre typer forskningsresultater skal være åpent tilgjengelig. Internasjonalt ligger Norge ligger i front på feltet, der ca. 80 % av offentlig finansierte forskningsartikler fra 2023 er gjort åpne i en eller annen form.

Prinsippet om åpen tilgang muliggjør utnyttelse av forskning og innovasjon på svært mange nye områder for nye brukergrupper. Her er ikke "brukere" begrenset til kun forskere, men inkluderer aktører i privat og offentlig sektor og dekker norske helseinstitusjoner, skoler, media og lignende, i tillegg til den forskningsinteresserte borger.

Sikts oppgaver rundt åpen tilgang, både policyarbeid, analyser av utviklingen, avtaleinngåelser om åpen publisering og ved å levere et nasjonalt vitenarkiv bidrar til at målet om åpen tilgang i Norge kan nås. Rapportering etter vedtatte kriterier bidrar også til at vi kan måle hvordan vi ligger an internasjonalt.

Felles forhandlinger gir gevinst og verdi ved at man oppnår bedre betingelser enn når hver enkelt institusjon må forhandle på egen hånd. I tillegg til disse stordriftsfordelene sørger også avtalene for at norsk forskning blir gjort åpent tilgjengelig.

	<p>3. Hvordan finansieres og styres produktet?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Produktområdet finansieres over bevilgningen til Sikt fra Kunnskapsdepartementet • Styres av Sikt/KD • Samstyringsmodellen 	<p>4. Hva er produktets overordnede status?</p> <p>Sikt har hatt en økning i antall deltakere i de avtalene Sikt forhandler, særlig fra 2019 og utover. Det har også vært en økning i antall avtaler som forhandles.</p>
<p>Del 2:</p> <p>Strategi for videre-utvikling</p>	<p>Hva er produktets mål/verdiforslag?</p> <p>Sikt skal fortsette å være en pådriver for, og koordinator av, arbeid med åpen forskning.</p> <p>Sikt fortsetter å forhandle avtaler som sikrer at forskere og studenter har viktig og nødvendig tilgang til forskningsresultater. De felles avtalene Sikt forhandler fram for UH-, institutt- og helsesektoren gir sektorene bedre verdi enn om de måtte anskaffe disse på egen hånd. Avtalene bidrar til at Norge når sitt mål om full åpen tilgang til sine forskningsresultater.</p> <p>5. Hvilken nytte vil produktet skape?</p> <p>Gode fellesavtaler som gir tilgang til vitenskapelige artikler, og som også sørger for at norske forskningsartikler blir publisert med åpen tilgang.</p> <p>Koordinering av arbeidet med åpen tilgang i Norge slik at målet om full åpen tilgang til norsk forskning nås.</p> <p>6. Veikart/hovedleveranser</p> <p>I samråd med Sikt forhandlingsråd skal Sikt fortsatt sørge for fellesavtaler som gir best verdi for kunnskapssektoren. Sikt har spesialisert kompetanse om forhandlinger og administrasjon av konsortieavtaler.</p> <p>Sikt bidrar til at regjeringen når sitt mål om åpen forskning.</p> <p>7. Hva trenger vi for å lykkes (hvilke muligheter skal vi utnytte, hvilke avhengigheter ser vi, og hvilke risikoer skal vi unngå)?</p> <p>Skal vi lykkes er et viktig med et tett samarbeid med Sikt forhandlingsråd for å bli enige om hvilke krav som skal gjelde for de enkelte avtalene, og en forpliktelse fra institusjonene om å stå samlet bak kravene. God kommunikasjon med alle deltakerne i avtalene gjennom nyhetsbrev og webinarer, samt direkte dialog der det er ønsket. Bruke informasjonsnettstedet openscience.no til å nå ut bredt. God dialog med sektorene generelt og Kunnskapsdepartementet og Norges</p>	

	<p>forskningsråd spesielt rundt politikktutforming og analyser for å nå regjeringens mål om åpen tilgang.</p> <p>Det er også viktig med et tett og godt internasjonalt samarbeid for at verden skal bevege seg framover i samme retning og i samme fart mot åpen tilgang.</p>
--	---

Del 1. Beskrivelse og analyse av produktet/tjenesten

Innledning

Norge har som mål at alle offentlig finansierte forskningsresultater skal være åpent tilgjengelig. Prinsippet om åpen tilgang til publikasjoner ble løftet fram i forskningsmeldingen "Vilje til forskning" (St.meld.nr. 20, 2004-2005), og noen år senere ble prinsippet om at all forskning bør være åpent tilgjengelig fremhevet i St.meld. nr. 30 (2008-2009)73 "Klima for forskning". En ytterligere presisering kom i St.meld. nr. 18 (2012-2013) "Lange linjer" hvor det sto: "Prinsipielt mener regjeringen at all forskning som er helt eller delvis offentlig finansiert skal være åpent tilgjengelig." I 2017 vedtok regjeringen Nasjonale mål og retningslinjer for åpen tilgang til vitenskapelige artikler med mål om at alle norske vitenskapelige artikler finansiert av offentlige midler skal være åpent tilgjengelige innen 2024. Et viktig prinsipp i retningslinjene er at den enkelte forsker ikke selv skal dekke kostnadene til åpen publisering og at alle skal ha mulighet til å publisere. Vitenskapelige artikler med norske forfatterbidrag skal deponeres i et egnet vitenarkiv.

I Hurdalsplattformen slår regjeringen fast at den vil sørge for at offentlig finansiert forskning er tilgjengelig, og at alle høyere utdanningsinstitusjoner har ordninger for publisering med åpen tilgang.

Sikt, og forløperne til Sikt, har gjennom tildelingsbrev fått i oppdrag av regjeringen å oppfylle tiltak nevnt i de ovenstående meldingene. I tildelingsbrevet til Cristin for 2014 står det:

CRISTin bes om:

- *Å forhandle med utgivere av vitenskapelige tidsskrifter og inngå avtaler der det legges til rette for at resultater av norsk forskning blir åpent tilgjengelige. Dette kan skje via egenarkivering, frikjøp av enkeltartikler eller ved å publisere i tidsskrifter med åpen tilgang. Avtalene må også sikre lavest mulig pris per artikkel*
- *I samarbeid med andre aktører, å utvikle forslag til indikatorer for å følge utviklingen innenfor åpen tilgang i Norge*
- *Som nasjonalt referansepunkt for åpen tilgang, å bidra til koordinert innsats for åpen tilgang nasjonalt og på tvers av de europeiske landene*

Videre står det i tildelingsbrevet til Unit i 2021:

Innføring av Plan S Plan S trer i kraft i januar 2021 og gir støtte til forhandlingene med forlagene om publiser- og lesavtaler. Målet er å gå over til å betale bare for publisering og at overgangsperioden blir kortest mulig. Departementet forventer at Unit bistår institusjonene i alle tre sektorer med statistikk, analyse av økonomiske konsekvenser av overgang til åpen publisering og veiledning om nytt nasjonalt vitenarkiv og bidrar i arbeidet med å sikre at vilkårene i nye avtaler er åpne og ikke øker totalkostnadene (jf. regjeringens nasjonale mål og retningslinjer for åpen tilgang til vitenskapelige artikler).

Og i tildelingsbrevet til Sikt i 2022 under Områder Sikt skal rette oppmerksomhet mot står det:

Åpen tilgang til offentlig finansiert forskning Forskningsresultater skal være enkelt tilgjengelig for alle, innenfor rammen av godt personvern og hensyn til sikkerhet, immaterielle rettigheter og forretningshemmeligheter. Målet er å gå over fra å betale både for lesing og publisering til å betale bare for publisering og at overgangsperioden blir kortest mulig. Departementet forventer at Sikt bistår universiteter og høyskoler, forskningsinstitutter og helseforetak med statistikk, analyse av økonomiske konsekvenser av overgang til åpen publisering og veiledning om nytt nasjonalt vitenarkiv og bidrar i arbeidet med å sikre at vilkårene i nye avtaler er åpne og ikke øker totalkostnadene.

I virksomhets- og økonomiinstruksen til Sikt for 2024 står det under Oversikt over Sikts myndighetsoppgaver:

Ansvar for fellesavtaler med vitenskapelige utgivere som sikrer åpen tilgang til forskningslitteratur

Produktområdet Åpen forskning leverer på disse bestillingene gjennom følgende aktiviteter:

Sikt skal bidra til koordinering av arbeidet mot målet om åpen tilgang til forskningsresultater. Arbeidet med å være pådriver for åpen tilgang foregår ved å *informere* om åpen tilgang (og nå etter hvert åpen forskning) på nettstedet *openscience.no*, ved å *måle og rapportere* om veksten av åpen tilgang (og nå etter hvert åpen forskning) på nettstedet *openscience.no*, ved å *måle og rapportere* om veksten av åpen tilgang i Tilstandsrapport for høyere utdanning og forskning og Indikatorrapporten, samt å delta i arbeid rundt strategier og policyer for åpen tilgang.

Nettstedet *openscience.no*, <https://www.openscience.no/>, gir generell informasjon om åpen forskning, særlig åpen tilgang, og veiledninger til forskere og institusjoner om hvordan man kan publisere, finansiere og få tilgang til forskningsresultater. I tillegg brukes nettstedet til å informere om forhandlingene for åpen tilgang, om Plan S og arbeidet som gjøres nasjonalt for området åpen forskning generelt. Nettstedet *openscience.no* ble lansert 1. juli 2021, da forløperen *openaccess.no* ble faset ut. *Openscience.no* har et redaksjonsråd med representanter fra Norges forskningsråd og Universitets- og høyskolerådet i tillegg til redaksjonen ved Sikt.

Produktområdet forhandler og administrerer avtaler med forlag på vegne av norske UH-, institutt-, og helseinstitusjoner. Avtalene gir rett til å lese vitenskapelige tidsskrifter, og gir også mulighet for korresponderende forfatter ved institusjoner som deltar i avtalene å publisere artikler i de samme tidsskriftene uten å bli avkrevd en publiseringsavgift. Dette gjelder såkalte publiser og les-avtaler. Verdien på avtalene Sikt forhandler er ca 310 MNOK per år, og avtalene forhandles for det meste i utenlandsk valuta. Det betyr at kostnadene til institusjonene varierer i takt med valutasingninger år for år, også i perioden fra avtaleinngåelse til Sikt fakturerer deltakerne.

Sikt forhandler fram betingelsene for de økonomiske og kontraktuelle vilkårene på vegne av institusjonene, og inngår fullmaktsavtaler med de enkelte institusjonene for dette formålet. Avtalene inngås i hovedsak for en treårig periode, men må fornyes årlig. Avtalene er såkalte åpne konsortier som gir institusjonene mulighet til å gå inn og ut av en avtale ved hvert avtaleår. Sikt har ansvaret for all fakturering mellom forlag og institusjon.

For å oppnå best mulig betingelser i avtalene foretar Sikt løpende datainnsamling og analyser av publisering og bruk av forlagenes tidsskrifter.

I tillegg til å forhandle avtalene utfører de ansatte i Sikt en betydelig administrasjon av avtalene og er bindeledd i kommunikasjonen mellom forlag og institusjon. I 2023 betød det 932 avtaleforhold (når en avtale har 54 deltakere så er det da 54 avtaleforhold for oss å administrere, en annen avtale har kanskje 15 avtaleforhold med sine 15 deltakere osv.). Kontraktene med forlagene inneholder i tillegg til de økonomiske vilkårene også rettigheter som for eksempel elektronisk fjernlån og tilgang til eldre årganger av forlagets tidsskrifter (arkivtilgang). I de senere årene har det vært komplekse forhandlinger til institusjonenes rett til tekst- og datautvinning, og en pågående diskusjon er nå retten til bruk av kunstig intelligens (KI) på tidsskriftenes innhold. Innføring av et dedikert administrasjonsverktøy har bidratt til effektivisering av administrasjonen og fakturering av avtalene, slik at det har vært mulig å holde antall årsverk uendret siden 2017. Sikt har færre årsverk til arbeidet med forhandlinger og administrasjon enn konsortiene i for eksempel Sverige og Danmark.

Sikt forhandlingsråd har som formål å gi råd og beslutningsstøtte til Sikts arbeid med forhandlingene med forlag og kan gjelde for enkeltavtaler, så vel som de mer overordnede strategiske målene i forbindelse med forhandlingene. Rådet skal vedta prinsipper og prioriteringer for hvert års forhandlinger. Disse skal være Sikts rettesnor når man står overfor veivalg i forhandlingene. I de siste

årene har representanter i rådet deltatt i forhandlingene med de største forlagene. Erfaringene viser at dette har vært viktig for å oppnå bedre betingelser.

2. Basis/tilvalg/Koblinger til andre produkter

Produktet og tjenestene bruker data fra NVA (Cristin) og Nasjonal infrastruktur for bibliometri i grunnlaget or analyser og rapporter om utviklingen av åpen tilgang. NVA-tall brukes også i analyser av de avtalene vi forhandler fram, og er en del av forhandlingsforberedelsene.

Finansiering

Arbeidet med åpen forskning finansieres over bevilgning fra Kunnskapsdepartementet. Selv om det har vært en økning i antall avtaler og økning i antall deltakere på de fleste avtalene Sikt forhandler og administrerer, har Sikt ved å effektivisere administrasjonen av avtalene holdt antall ansatte stabilt på syv årsverk. I tillegg kommer kostnad til lisens på administrasjonsverktøy for avtalene

5. Overordnede mål for perioden 2024-2028

Produktområde Åpen forskning har som overordnet mål for de neste årene:

- At Sikt bidrar til at regjeringen når sitt mål om åpen forskning og bidrar med å følge opp strategien for vitenskapelig publisering etter 2024.
- At institusjonene opplever verdi av å være med på avtalene, og at flere institusjoner velger å bli med på de felles avtalene Sikt forhandler. I samråd med Sikt forhandlingsråd skal Sikt fortsatt sørge for fellesavtaler som gir best verdi for kunnskapssektoren. Sikt har en unik kompetanse om forhandlinger og administrasjon av avtaler.
- At Sikt bidrar til at institusjonene får oversikt over total kostnadene forbundet med publisering, og at disse går ned (relativt sett).
- At Sikt sin deltakelse i internasjonalt samarbeid fremmer ønsket utvikling i publiseringslandskapet.
- At institusjonene får verdifull innsikt i kostnadene og nytteverdien av de tidsskriftene de abonnerer på gjennom produktområdets omfattende analyser.
- At nettstedet openscience.no utvikler seg videre til å bli et viktig informasjonsnettsted, ikke bare for åpen tilgang, men også for åpne data, folkeforskning og åpen programvare og undervisning.
- At Sikt ser på nye måter å organisere arbeidet på internt i Sikt rundt åpen forskning. Et eksempel kan være å utnytte effekten av deltakelse i EU-prosjektet OSTrails til å se på mer samhandling og datautveksling mellom datahåndteringsplaner, forskningsdataarkiver og NVA.
- At Sikt bruker sitt internasjonale nettverk for å hjelpe institusjonene med strategier for vitenskapelig publisering der det er gratis å lese og gratis å publisere (diamant åpen tilgang).

I tillegg bør Sikt, i samråd med Sikt forhandlingsråd, vurdere om Sikts forhandlinger skal utvides til å gjelde de avtalene om tilgang til vitenskapelige tidsskrift som tidligere lå under Helsebiblioteket. Sikt er i dialog med Helse- og omsorgsdepartementet om behovet for tilgang til litteratur for helsesektoren. Utfordringen er kapasitet – per i dag kan ikke Sikt ta på seg en slik oppgave.

6. Risiko og avhengigheter

Arbeidet med å forhandle avtaler for tilgang til vitenskapelige tidsskrifter har vært løst gjennom felles forhandlinger siden årtusenskiftet, fra Riksbibliotekjenesten gjennom ABM-utvikling, videre til Unit og Sikt. Avtalene er basert på historisk prising, dvs det ble laget en prismodell ved overgangen til elektroniske tidsskrifter basert på institusjonenes papirabonnementer. Dette har resultert i en betalingsmodell der særlig de fire universitetene i Bergen, Oslo, Trondheim og Tromsø (BOTT) har betalt uforholdsmessig mye, selv justert for størrelsen for disse. I de senere årene har avtalene dreid mer over fra å betale for lesing til å betale for publisering, de såkalte publiser og les-avtalene, men skjevheten i betalingsmodellen består. Sikt og Sikt forhandlingsråd har utarbeidet en ny betalingsmodell basert på en liten leseavgift (10% av avtaleverdien) og resten fordelt på institusjonenes publisering. Denne gir en mer rettferdig fordeling, spesielt for BOTT, men vil gi svært store utslag for noen av institusjonene som kan få opp mot en seksdobling av utgiftene på enkelte avtaler. Innføring av ny modell er derfor ikke iverksatt, og det må lages en innføringsplan over flere år for å minske risikoen for at institusjoner velger å gå ut av fellesavtalene.

Kutt i budsjettene og en svak norsk krone har gitt store utfordringer for institusjonene de siste årene, og det er viktigere enn før at Sikt klarer å forhandle fram redusert pris på særlig de to største avtalene i årets forhandling. Det er en reell risiko for at institusjonene kan stå uten en eller flere avtaler neste år.

Norge er et lite land og står for rundt 0,6 % av publisering av forskningsartikler på verdensbasis. Skal overgangen til åpen tilgang lykkes må de store forskningsutførende landene også ha det samme felles målet og man må jobbe koordinert internasjonalt. I Europa er det et godt samarbeid mellom de ulike forhandlingskonsortiene, og de senere årene har det også blitt et tett samarbeid mellom land som forhandler publiser og les-avtaler, der land utenfor Europa, som Canada, Japan, Australia og deler av USA deltar.

I innspill til systemmeldingen skriver Sikt at det bør opprettholdes et betydelig trykk på åpen tilgang, noe som også inkluderer fortsatt politisk oppmerksomhet i flukt med signaler og målsetting om full åpen tilgang blant annet i Langtidsplanen for forskning og høyere utdanning 2023-2032 (LTP). For å ta kunnskap hurtigst mulig i bruk, kreves det en god miks av politisk trykk, åpen tilgang-policy'er og utvikling av en støttende digital infrastruktur.